

МКОУ «СОШ №10 им. А. И. Исмаилова»

Конкурса берилген ачыкъ дарс

Дарсны темасы:

Зарипат Атаева

«Къурдашлар кыйынлы гюн табула»

Оьтгерилген 9-нчу класда

11 февральда 4 дарс.

Муаллим :

Саидова Зульфия Саидовна

г. Хасавюрт 2021 йыл

Дарсны мурады:

1. Зарипат Атаеваны яшавун ва яратывчулугъун ахтарып, яшлагъа терен маълуматлар бермек;
2. Яшланы сёз байлыгъын, сёз хазнасын артдырмакъ;
3. Яшлагъа айрыча ватаныбызгъа, анадаш топурагъыбыз-Къумукъ тюзге бакъгъан сююв гыслени сингдирмек, бири-бири булангъы аралыгъын беклешдирмек, къурдашлыкъны, дослукъну артдырмакъ.

Къураллар: Слайдлар, китаплар, газетлер, журналлар : «Тангчолпан», «Къарчыгъа», «Дагъыстанлы къатын».

Дарсны планы :

1. Къурум мюгълет.
2. Дослукъну гъакъында лакъырлав.
3. Янгы дарсны англатыв.
4. Янгы теманы беклешдирив.
5. Натижа чыгъарыв.
6. Уйге иш.

Дарсны барышы:

1. Къурум бёлюк.

Салам яшлар. Мени атым Зульфия Саидовна. Сиз англагъан кюйде мен ана тилден муал-лимлени ярышыны ортакъчысыман . Бугюн сизге адабият дарс оьтгережекмен. Дослукъ-гъа ва къурдашлыкъгъа багъышлангъан Зарипат Атаеваны повестин гечежекбиз. Би-зин ярышны белгиси-биркъазан, дослукъну белгиси буса-шакъыракъ къуш.

2. Янгы темагъа чыкъгъанча сизин булан лакъырлашмагъа сюемен. Мен сизин алды-гъызгъа кагъызлар салдым. Оларда суратлана къушлар, бармы арагъызда оланы атларын билегенлер (яшлар жавап бере) :

Гёгюрчюн

Къув

Биркъазан

Шакъыракъ къуш

Мен сизге оланы тегин салмагъанман, оланы гъариси бир затны белгиси болуп токътай. Къайсыгъыз айтып боласыз къайсы къуш нени белгиси болуп токътай (яшлар айта)

Къурдашлыкъ адамланы арасындагы къат-навну арасында биринчи ерни тутта. Биз гич-чиден тутуп бирев-бирев булан къурдаш бо-лабыз. Биревлер шо къурдашлыкъны кёп йылланы узагында юрюте, биревлер къур-дашлыкъны узюп де къоя. Дюнъяда бола-гъан яманлыкъны да, къыйынлыкъны да, дав-ну да утма, уст болма кёмек эте къурдашлыкъ ва дослукъ. Кёп къыйынлы гюнлеринде адамлагъа къурдашлары табула. Адамланы чинк де къыйынлы гюнюнде, пашман болгъанда, юрегинде бир дерт барда бираз ачылма, ва озюн къолуна тутма къурдаш кёмек эте.

3. Янгы дарс.

Яшлар къурдашлыкъны гъакъында лакъырлаша туруп, озюню къысматында, игитлерини къысматыларыны да арасындагы тыгъыс байлавлугъу сезилген, бизин пагъмулу къумукъ язывчубуз, Зарипат Атаеваны яшаву ва яратывчулукъ ёлу булан таныш болажакъбыз. (слайд сураты)

Яшлар, Зарипат Атаева Буйнакский району Эрпели юртунда сабанчы агълюде 1929-нчу йыл тувгъан. Школаны битдирген сонг, Дагъыстан институтну битдирип, муаллим болуп ишлеген, яш наслугъа билим ва тарбия берген, кёп йылланы узагында школаны ёлбашчысы болуп ишлеген.

Зарипат Атаева озюню яратывчулугъун школада охуйгъан заманында ватангъа, халкъгъа багъышлангъан шиърулардан башлагъан, сонг алдынгы загъматчыланы яшавун ва чалышывун гёрсетген очеркleri, хабарлары басмаханадан чыкъма башлагъан.

1950-нчи йылланы ахырында къумукъ театрны сагънасында ону «Сюйген етер муратгъа» дейген пьесасы гёрсетиле.

З.А. къумукъ проза тармакъда инг де кёп ва зор къайратлыкъ булан чалышгъан язывчуларыбыздан бириси деп айтма ярай.

З.Атаеваны «Юртну къанатлары», «Авлакъ чечеклер», «Къурдашлар къыйынлы гюн табула» дейген китаплары, «Тангдагы телиянгур», «Шо ёл булан» дейген романлары охувчуланы тергевюн тарта.

Мен сизге З.Атаеваны эки китабын табып гёрсетме алып гелгенмен.

«Авлакъ чечеклер» деген повести 1982 йыл чыкъгъан. Онда язывчу авлакъларда авур загъмат тёгюп, къантерине батып, колхозну байлыгъын артдыргъан уланланы ва къызланы келпетлерин ярата.

Повестде юрт яшав, яшёрюмлени къыйыны-тынчы, яшавлукъ масъалалары чечиле.

Дагы да яшлар З.А. тийишсиз сабурлукъну сюймейген, яшавгъа уллу гъаракат булан, яратывчулукъ ёлунда янашагъан адам. Ону чебер асарларыны асил игитлери де шолай жагъчылыгы булан охувчуланы кепине геле. Бары да китапларында, ол игитлери де булан бирче гележекге багъып талпына. Насипли, къысматы тапмагъа, шону суратламагъа къаст эте. Гъали яшлар биз «Къурдашлар къыйынлы гюн табула» деген повестге урунабыз.

-Яшлар, ким айтар повест деген недир?

-Проза булан язылгъан хабардан уллу, ро-мандан гиччи чебер асаргъа повесть деп айтыла. Повестде, адатлы гъалда, бир адам тюгюл, бир нече адамлар ортакъчылыкъ

эте. Чебер адабиятны өзге жанрлары йимик, повесть де белгили бир темагъа языла.

Шу асарда сизге ёлугъажакъ шулай кыйын сёзлер бар:

мюгълет-заман,срок

кириш-пуржун,пружина

жагълыкъ-чарчымлыкъ,подвижность,усердность

кыйратлыкъ-къастлыкъ,отважность,усердность

шагъатлыкъ-тавамламакъ, засвидетельствовать

гъаракат-движение,действие

Асарда Дагъыстанда ер тербенген вакъти суратлана. Белгили экени йимик 1970-нчи йыл май айны 14-де ахшам сагъат тогъузда , бек гючлю ер тербенген.

Слайдланы гёрсете туруп: Эпицентр Торкъали юрт ерлешген бойда болгъан. Ер тербенивню натижасында къувунлу гьал тувулуна,халкъгъа кёп зарал бола. Тек шо балагъны тайдырмакъ учун уллу гъаракат башлана.Школаны къурулушуна ай-рокъда кёп гюч бакъдырыла. Мунда ишлейгенлени келпетлерин яратывгъа язывчуну айрыча жаваплы янашагъанлыгъын гъис эте-сен,кёмекге гелген кёп ерлерден къурувчулар:Осетиядан,Таджикистандан,Узбекистандан, Краснодардан. Оланы бизге шо кыйын гелгенде этген кёмегини гъакъындан нечакъы да айтма болабыз. Бу къурулушгъа кёп ерден гелген бригадалар къурум ишлерде ортакъчылыкъ этегенин гёрсете. 964 яшгъа охума гёзалгъа тутулгъан янгы школаны къурма башлай.

Муаллим :

Шолай кыйын гьалда да

Адамлар бюдюремей

Бир-бирине ругъ берип,

Сабур тура иннемей.

Повестде кыйынлы заманларда кёмекге гелген осетин къурдашланы кыйратлы келпетлери де уста кюйде гёрсетилген. Сюювню темасы яшавну агъымындан, игитлени ишлеринден айырмай, шолай бирликде чечилегенлик ону яратывчулугъуну мекенли оьсгенине шагъатлыкъ эте.

Повестни аслу игити-школаны директору Сакинат деген кыыз. Ону жагълыгъы, кыйрат-лыгъы ,элге кыйынлы гюнлер гелгенде, ай-рокъда белгили бола. Ол Къагъир Къасумо-вични ва өзге муаллимлени кёмеги булан толу кюйде бузулгъан оьрдеги школаны ремонтунда,оьз гючлери булан этме токъташа. Бу ишге 9-10 класдагъы охувчу яшлар да къуршалгъан. Язывчу оьзюню асарында башлап ишлемеге сюймейген,тек юртда эс табып, тюзелип школа ёлдашлары булан къошулуп кыйратлы кюйде загъмат тёгеген Расулну келпетин яратгъан.Буланы оьз жагъ-лыгъы булан,оьз гъаракаты булан этеген юрт советни председатели Агъмат ва району заведующийи Гъажи Биярсланович, юртда эки къабат уйлер ишлеген болгъан буса да гъали ол законлу иш гёрме сюеген адам болуп гёрюнме сюе.Аноним кыйдада языл-гъан арзлагъа гёре,о Агъмат булан бирликде Сакинатны ,акъчаны тюз харжламагъан, сы-ныкъны,цементни ёкъ этген деп айыплама къаст эте,тек ону бу ишде айыбы ёкъгъа гё-ре,оланы къасты яшавгъа чыкъмай къала. Сакинатны ягъын тутагъанлар кёп бола.Школаны 1-нчи сентябрге

битдирмек учун җа-зирлик иш юрюлюп тураҗан вакътиси. Саки-нат юрюлеген ишлени тергейим деп, школаҗа баҗып юрюй. Шо мюҗлетде ол терезе сырлап тураҗан Завурну онҗсуз токътаҗан-лыҗын гёре.(Китапда җыз юрюте. Яшлар 156-нчы бетден табып охуйбуз)

Повестде җашыкълыкны темасы да гётериле: бири-бирин сююп айланаҗан жаҗыл уланлар ва кызлар суратланҗан.

4.Янҗы теманы беклешдирив.

Бугюнҗю дарсыбызда кимни яшаву ва яратывчулугъу булан таныш болдукъ?

Дослукъну җакъында не айтма боласыз?

Асарны баш игити кимдир?

Асарда биз нечик темаланы чечдик?

5.Дарсны натиҗасын чыҗарыв

6.Уйге иш.